

CẦN BẢO TỒN CẤP BÁCH LOÀI "HÓA THẠCH SỐNG" Ở VƯỜN QUỐC GIA PHONG NHA - KÈ BÀNG

TRƯƠNG THANH KHAI - NGUYỄN VĂN HUYỀN

Tọa lạc ở Bắc miền Trung Việt Nam với độ che phủ rừng lớn nhất của cả nước (68,4%), tỉnh Quảng Bình được giới chuyên môn đánh giá là nơi giao thoa của hai khu hệ thực vật phía Nam và phía Bắc. Như là một điều tất yếu, đây chính là khu vực có tính đa dạng sinh học cao, thảm thực vật và hệ động vật phong phú. Tiêu biểu về tính đa dạng sinh học của Quảng Bình là khu vực Vườn Quốc gia Phong Nha - Kẻ Bàng.

Nằm trong vùng sinh thái Bắc Trường Sơn, Phong Nha - Kẻ Bàng được đánh giá là một trong 200 trung tâm đa dạng sinh học của thế giới (WWF, 2000), được Tổ chức bảo tồn chim quốc tế đánh giá là 2 trong số 60 vùng chim quan trọng của Việt Nam. Nơi đây đang lưu trữ hệ động thực vật vô cùng phong phú và nhiều tiềm ẩn lý thú chưa được khám phá. Chỉ trong vòng 10 năm trở lại đây, các nhà khoa học trong và ngoài nước đã phát hiện gần 30 loài mới, đã gây được sự chú ý cho các nhà sinh học, phân loại động thực vật học trong giai đoạn chuyển giao thế kỷ XX và XXI. Đặc biệt hơn là việc phát hiện quần thể loài Bách xanh núi đá (*Calocedrus rupestris*) dưới tán là các loài Lan hài vệt nữ (*Paphiopedilum* spp). Đây là kiểu rừng độc nhất không thể tìm thấy ở một nơi nào khác trên thế giới.

Theo đánh giá của các nhà khoa học, khu vực Phong Nha - Kẻ Bàng còn tồn tại không ít loài bị đe dọa tuyệt chủng trầm trọng, một trong số đó là loài Bách xanh núi đá. Bách xanh núi đá là loài đặc hữu hẹp mới chỉ tìm thấy trên núi đá vôi ở Việt Nam, được phát hiện ở VQG Phong Nha - Kẻ Bàng vào năm 2005. Đây là một minh chứng khoa học khẳng định sự nguyên sơ và độc đáo về đa dạng sinh học

ở Phong Nha - Kẻ Bàng. Trước đó loài Bách xanh núi đá đã được phát hiện ở các tỉnh phía Bắc như Cao Bằng, Hà Giang, Sơn La, Hòa Bình, Nghệ An, Bắc Kạn,... Nhóm nghiên cứu của giáo sư Leonid V. Averyanov (Viện Thực vật học Cômarốp, Viện Hàn lâm khoa học Liên bang Nga) đã kết luận rằng, Bách xanh núi đá là một trong một số loài cây gỗ chỉ thị quan trọng điển hình nhất của các quần xã cây gỗ cao đỉnh tại chỗ địa đới sót lại chưa từng bị con người tác động ở các đường đỉnh núi đá vôi cổ bị bào mòn mạnh ở phần Bắc của Đông Đông Dương.

Bách xanh núi đá được xếp vào nhóm IIA - Nghị định số 32/2006/NĐ-CP của Chính phủ về

Bách xanh núi đá ở Phong Nha - Kẻ Bàng

Ảnh: T.K

quản lý thực vật rừng, động vật rừng nguy cấp, quý, hiếm. Hiện nay tình trạng bảo tồn loài Bách xanh núi đá đang bị đe dọa nghiêm trọng, dẫn đến nguy cơ tuyệt chủng cao. Bởi có thể Bách xanh núi đá chỉ phân bố trong giới hạn nhất định là trên núi đá vôi nghèo với độ cao trên 700m. Mặt khác, hiện tượng khô dần của khí hậu cùng với việc tàn phá rừng là nhân tố giới hạn tác động nghiêm trọng nhất đối với sự phát triển của quần thể. Trong một nghiên cứu khác, các nhà khoa học đã tìm thấy nón hạt của Bách xanh núi đá bị một loại ấu trùng nhỏ của một loại côn trùng chưa xác định được phá hoại, đây có thể là yếu tố giới hạn sự tái sinh tự nhiên của loài này bởi hầu hết các vùng phát hiện có Bách xanh núi đá phân bố chỉ gặp rất ít cây mẹ và cây con tái sinh. Do gỗ của Bách xanh núi đá có mùi thơm rất có giá trị và có nhu cầu cao trên thị trường trong nước và thế giới nên đây cũng là nhân tố quan trọng thúc đẩy sự tuyệt chủng nhanh chóng. Vì vậy, các nhà khoa học khuyến cáo nên đưa loài cây này vào Sách Đỏ Việt Nam và ưu tiên bảo vệ có hiệu quả nhằm ngăn ngừa sự tuyệt chủng trong tự nhiên.

Theo đánh giá của các nhà khoa học, rừng Bách xanh núi đá khu vực VQG Phong Nha - Kẻ Bàng là rộng nhất và là nơi duy nhất của Việt Nam đang còn lưu giữ được thảm thực vật nguyên sinh địa đới độc nhất trên núi đá vôi của bán đảo Đông Dương. Các quần xã của loài đặc hữu hiếm có này được bảo tồn ở trạng thái nguyên thủy với độ tuổi ước tính 600 - 800 năm. Một nghiên cứu gần đây của cán bộ VQG Phong Nha - Kẻ Bàng đã xác định diện tích phân bố tiềm năng của loài Bách xanh núi đá tại khu vực Phong Nha - Kẻ Bàng gần 4.000 ha. Các quần thể phân bố chủ yếu trên địa hình núi đá vôi hiểm trở, tập trung nhất ở các đường đông và trên đỉnh núi với độ cao trên 650m. Quần thể Bách xanh núi đá ở đây đã quá thành thực, nhiều cây gỗ già cỗi, một số cây chết đứng hoặc khô lục nằm lóc lõm tự nhiên. Thế hệ kế tiếp tầng cây gỗ là lớp cây tái sinh, mật độ cây con tái sinh ở đây tương đối thấp và không ổn định. Tầng cây gỗ lớn chỉ có loài Bách xanh núi đá mọc ưu thế gần như thuần loài nên dễ dẫn đến hiện tượng sâu bệnh hại... Đó là

những nguy cơ đe dọa tuyệt chủng đối với loài Bách xanh núi đá tại VQG Phong Nha - Kẻ Bàng. Đúng như các nhà khoa học đã khẳng định, các rừng Thông trên núi đá vôi là các quần xã đang bị tuyệt chủng ở mức cao của thảm thực vật thế giới. Chúng đã bị tuyệt chủng hoàn toàn ở hầu hết các vùng phân bố tự nhiên khác, và sự tái sinh tự nhiên luôn luôn là đáng nghi ngờ. Vì vậy, việc bảo tồn rừng Bách xanh núi đá ở VQG Phong Nha - Kẻ Bàng là nhiệm vụ cực kỳ quan trọng có tầm cỡ quốc tế.

Tại khoản 1 điều 4 Nghị định số 32/2006/NĐ-CP ngày 30 tháng 3 năm 2006 của Chính phủ về quản lý thực vật rừng, động vật rừng nguy cấp, quý, hiếm đã qui định: “Ủy ban nhân dân các cấp có trách nhiệm chỉ đạo, tổ chức thực hiện đánh giá tình trạng thực vật rừng, động vật rừng nguy cấp, quý, hiếm tại địa phương; tổng hợp trên địa bàn cùng với việc thống kê rừng, kiểm kê rừng, theo dõi diễn biến tài nguyên rừng quy định tại Điều 32 của Luật Bảo vệ và Phát triển rừng năm 2004 và hướng dẫn của Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn”. Tuy nhiên, thực tế thì đến nay chưa có một kế hoạch hoàn hảo nào để thực hiện đầy đủ theo tinh thần chỉ đạo của Chính phủ. Bài học là những năm qua việc khai thác, vận chuyển trái phép các loài nguy cấp, quý, hiếm đã làm cho các cơ quan chức năng địa phương lúng túng trong việc xử lý. Điển hình là việc xử lý tang vật gỗ của loài cây Huê mộc (*Dalbergia tonkinensis*), khi tịch thu tang vật mới tìm chuyên gia để giám định.

Đối với quần thể loài Bách xanh núi đá ở VQG Phong Nha - Kẻ Bàng, thiết nghĩ chúng ta không thể phó thác cho qui luật của tạo hóa tự nhiên, bởi lẽ hiện tượng nóng lên của trái đất, biến đổi khí hậu toàn cầu ngày càng rõ rệt, đa dạng sinh học ngày càng bị suy thoái... thì không ai dám chắc rằng Bách xanh núi đá ở Phong Nha - Kẻ Bàng được bảo tồn nguyên trạng. Đã đến lúc chính quyền các cấp, các nhà quản lý, các nhà khoa học, các nhà đầu tư cần ngồi lại để xem xét đưa ra giải pháp bảo tồn cấp bách loài đặc hữu hẹp được mệnh danh là “hóa thạch sống” này.

T.T.K - N.V.H